

aeres milieu

ingenieursbureau voor bodem, archeologie, geohydrologie, ecologie

RAPPORT
Archeologische quickscan
Koningin Emmastraat 7 te Philippine
(gemeente Terneuzen)

RAPPORT

Archeologische quickscan

Koningin Emmastraat 7 te Philippine (gemeente Terneuzen)

Aeres Milieu Projectnummer : AM21652
Status rapport : Concept (versie 2)
ISSN Nummer : 2214-5656
Datum : 8 maart 2022

Opdrachtgever : Ordito
Postbus 94
5126 ZH Gilze

Opsteller rapport : J.M.L. van Boldrik Ma.
Paraaf :

Aeres Milieu B.V.
Noordhoven 4
6042 NW ROERMOND
(t) 0475 – 320 000
e-mail: info@aeres-milieu.nl
www.aeres-milieu.nl

Disclaimer

Het onderzoek is op zorgvuldige wijze uitgevoerd volgens de algemeen gebruikelijke inzichten en methoden (opzet conform de geldende richtlijnen en protocollen).

Aeres Milieu accepteert op voorhand geen aansprakelijkheid voor maatregelen of mogelijke beslissingen die de opdrachtgever naar aanleiding van het door Aeres Milieu uitgevoerde onderzoek neemt. Tevens wordt opgemerkt dat Aeres Milieu voor het verkrijgen van de voor het bureau onderzoek noodzakelijke informatie (mede) afhankelijk is van externe bronnen. Voor Aeres Milieu is niet te verifiëren of deze bronnen altijd volledig en zonder fouten zijn. Hierdoor kan Aeres Milieu niet instaan voor de juistheid en volledigheid van de verzamelde historische informatie.

INHOUDSOPGAVE

ADMINISTRATIEVE GEGEVENS	4
1. INLEIDING	5
2. BEKENDE GEGEVENS.....	6
2.1 Inleiding.....	6
2.2 Gemeentelijke Vrijstellingenkaart.....	6
2.3 Gegevens Archis3	7
3. TOETSING ARCHIEF ZEEUWS ARCHEOLOGISCH DEPOT	11

ADMINISTRATIEVE GEGEVENS

Projectnummer	: AM21652
OM-nummer	: n.v.t.
Soort onderzoek	: Quickscan
Adres onderzoekslocatie	: Koningin Emmastraat 7 te Philippine
Toponiem	: Koningin Emmastraat 7
Gemeente	: Terneuzen
Provincie	: Zeeland
Kadastrale registratie	: Philippine, sectie C, nummer 3076
Coördinaten	: Centrum 413.06; 366.998 NW: 412.93; 367.007 NO: 413.34; 367.006 ZO: 413.18; 366.986 ZW: 412.92; 366.990
Oppervlakte	: Circa 531 m ²
Huidig locatie gebruik	: Kerkgebouw (Hervormde Kerk, in gebruik als kapsalon) en erf
Aanleiding onderzoek	: Bestemmingsplanwijziging
Opdrachtgever	: Ordito

1. INLEIDING

In opdracht van Ordito heeft Aeres Milieu een archeologische quickscan uitgevoerd voor onderstaande locatie aan de Koningin Emmastraat 7 te Philippine (gemeente Terneuzen).

Adres onderzoekslocatie	: Koningin Emmastraat 7 te Philippine
Gemeente	: Terneuzen
Oppervlakte	: Circa 531 m ²
Huidig gebruik van de locatie	: Kerkgebouw (Hervormde Kerk), in gebruik als kapsalon) en erf
Toekomstig gebruik	: Kerkgebouw met horecafunctie (koffiehuis) en kapsalon

Dit archeologisch onderzoek betreft een quickscan waarin gekeken is naar de relevante gegevens uit de directe omgeving van het plangebied. Deze quickscan valt buiten de richtlijnen van de BRL SIKB 4000 (protocol 4002), KNA 4.1.

Aanleiding

De aanleiding voor het laten uitvoeren van deze quickscan is een voorgenomen bestemmingsplanwijziging ten behoeve van dienstverlening en horeca. Door initiatiefnemers is een verzoek ingediend om een kapsalon met horeca (koffiehuis) te vestigen in de protestantse kerk in Philippine. Het betreft een concept wat initiatiefnemers al in Gent uitbaten in eveneens een historisch pand. Het idee is dit concept uit te breiden in Philippine. De horecafunctie (koffiehuis) zal daarbij fungeren als een extra service en kwaliteitsbeleving voor bezoekers aan de kapsalon.

Het gaat om een hervormde kerk dat geldt als gemeentelijk monument. Het bestemmingsplan moet aangepast worden via een herbestemming voor de tweezelfstandige functies (horeca en kapsalon).

De diepte en de oppervlakte van de toekomstige verstoring is ten tijde van het opstellen van dit document niet bekend. De locatie ligt binnen het bestemmingsplan 'Terneuzen Philippine'. Hierop rust de enkelbestemming 'Maatschappelijke doeleinden' en de dubbelbestemming – archeologisch waardevol gebied.

Doel

Het doel van de archeologische quickscan is het inzichtelijk maken van de mogelijkheid dat er al dan niet archeologische resten verwacht kunnen worden op de locatie, gebaseerd op eerder onderzoek op de belendende percelen.

Plangebied

Binnen het plangebied ligt de Hervormde Kerk van Philippine (gebouwd in 1900) dat bekend staat als een gemeentelijk monument. Het overige deel is als (verhard) erf en als tuin in gebruik. Het plangebied grenst aan de oostzijde aan de Koningin Emmastraat. Het plangebied grenst in het noorden aan bebouwing (woonhuizen) aan de Kasteelstraat en in het zuiden aan bebouwing (woonhuizen) aan de Weststraat. Ook ten westen van het plangebied liggen woonhuizen.

2. BEKENDE GEGEVENS

2.1 Inleiding

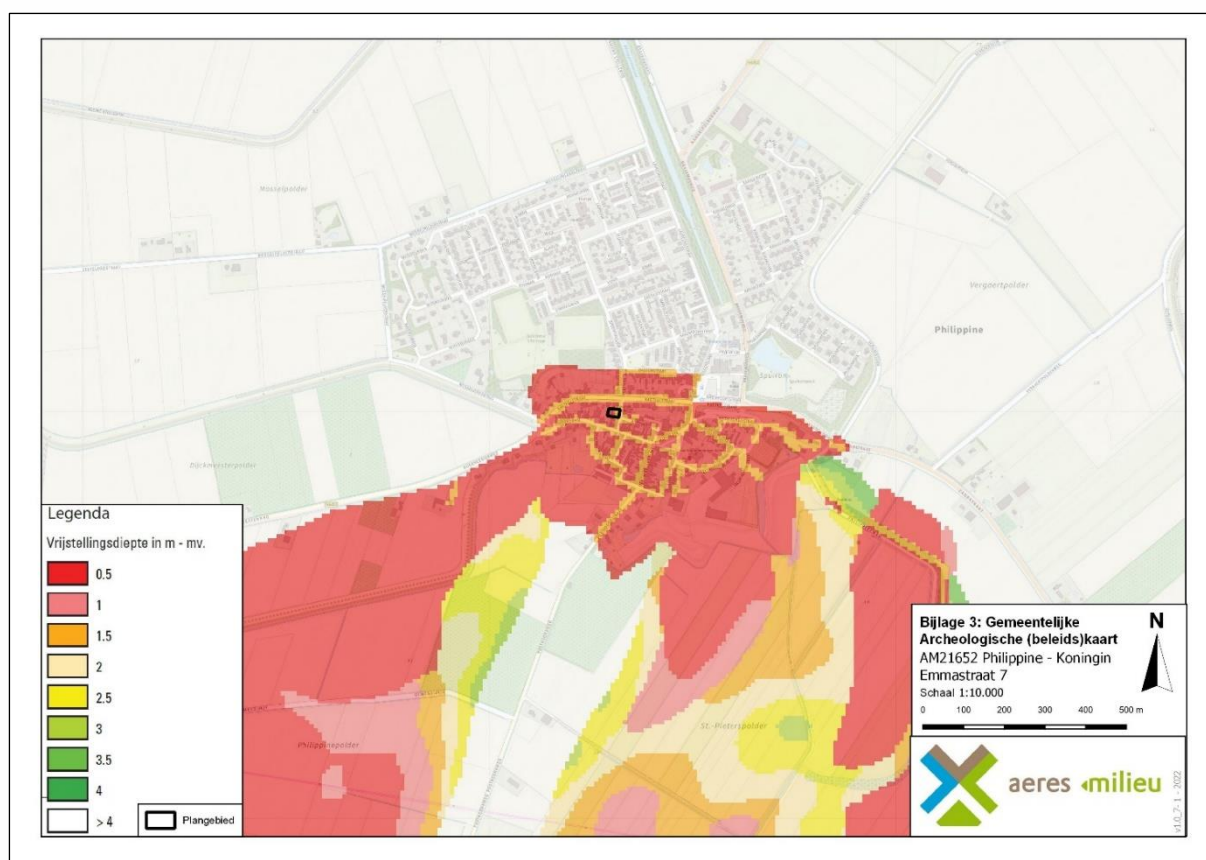
Bij het uitvoeren van de quickscan is gebruik gemaakt van verschillende bronnen: Archis3, Vrijstellingenkaart van de gemeente Terneuzen (2017) en historische kaarten. Deze bronnen geven inzicht in bekende, of te verwachten archeologische resten binnen het onderzoeksgebied.

Op historische kaarten is het plangebied altijd bebouwd geweest. Reeds op het minuutplan uit 1811-1832 (minuutplan Philippine, Zeeland, sectie C, blad 03, perceel 157) is binnen het plangebied een hervormde kerk aanwezig, aangegeven als de 'Gereformeerde Kerk'. Deze kerk werd in 1646 gebouwd, maar als gevolg van bouwvalligheid werd de kerk omstreeks 1900 afgebroken. In 1900 werd de huidige hervormde kerk gebouwd.

Philippine werd in 1505 definitief ingepolderd, daar aan vooraf gingen tal van overstromingen. Tijdens de Tachtigjarige oorlog werd in 1583 een eenvoudige schans opgeworpen door de Spaanse troepen. In 1633 werd de schans beduidend uitgebreid tot een volwaardige vestingstad.

2.2 Gemeentelijke Vrijstellingenkaart

De onderzoekslocatie ligt volgens de Vrijstellingenkaart van de gemeente Terneuzen (2017) in een zone met een vrijstellingsdiepte tot 0,5 meter onder maaiveld (Figuur 1, rode zone).

Figuur 1. Uitsnede van de Vrijstellingenkaart van de gemeente Terneuzen (2017) met rood omlijnd de onderzoekslocatie. (Bron: De Visser en De Weerd 2017, Handleiding Vrijstellingenkaart 2017, Edufact rapport 9).

2.3 Gegevens Archis3

Het plangebied ligt binnen een monument van hoge archeologische waarde (Monumentnummer 13501). Het betreft de contouren van de oude vestingstad. Philippine is een oude vestingstad en werd in 1505 gesticht binnen de bedijkte polder. In 1583 werd door Parma een vierkante schans (50x50m) aangelegd, dit was ten dele als reactie op de door Staatsen opgeworpen Moffenschans ten Zuiden van Terneuzen. In 1633 viel Philippine toch in handen van de noordelijke Nederlanden. De stad werd het verder versterkt en uitgebreid met een kasteel, bastions, ravelijnen en een waterpoort.

In de directe omgeving van het plangebied zijn enkele onderzoeksmeldingen en vindplaatsen bekend (Figuur 2).

Zaakidentificatie	Afstand	Soort onderzoek	Omschrijving
2026574100	Binnen de grenzen van gemeente Terneuzen	IVO-O door RAAP Archeologisch Adviesbureau	Het onderzoeksgebied heeft een omvang van circa 6.800 ha en ligt binnen de gemeenten Terneuzen en Sas van Gent. Het onderzoek bestond uit twee fasen: een bureau-onderzoek en een veldonderzoek door middel van boringen (steekproefsgewijs). Dit resulteerde in drie landschappelijke zones en 23 vindplaatsen. Op basis hiervan is een advieskaart opgesteld. Schute, I.A. 1997: <i>Landinrichtingsgebieden Hoek en Philippine. Archeologische inventarisatie en advieskaart.</i> , RAAP-rapport 235.
4568760100	Binnen de grenzen van gemeente Terneuzen	BO door Edufact Advied in Erfgoed in 2017	Dit onderzoek betrof een bureauonderzoek ter verruiming van de vrijstellingsdiepte van de vrijstellingenkaart. Er zijn geen verdere gegevens bekend in Archis en DansEasy.
2434360100	Binnen de grenzen van gemeente Terneuzen	Archeologische verwachtingskaart door Stichting Cultureel Erfgoed Zeeland in 2014	Dit onderzoek betrof de verruiming van de vrijstellingsdiepte. Er zijn geen verdere gegevens bekend in Archis en DansEasy.
2429204100	Binnen de grenzen van gemeente Terneuzen	BO door Edufact Advied in Erfgoed in 2014	Kennisplan Buitengebied gemeente Terneuzen
2445571100	Circa 350 meter	BO door ADC ArcheoProjecten	Bureauonderzoek in het kader van renovatie van het kanaal Gent-Terneuzen.
2228572100	Circa 23 meter ten noorden van het plangebied	Archeologische begeleiding uitgevoerd door SOB Research in 2009	Een archeologische begeleiding bij rioleringswerkzaamheden ter plaatse van de Kasteelstraat, waarbij resten zijn aangetroffen van de voormalige vestingwerken van de oude vesting Laag-Philippine, aangelegd in 1633. Hierbij zijn resten van de omwalling, de gracht en van het binnenterrein aangetroffen. Er zijn op het binnenterrein geen sporen van bebouwing aangetroffen. Het vondstmateriaal bestond hoofdzakelijk uit 18 ^e -eeuws aardewerk en mogelijk uit de laatste helft van de 17 ^e eeuw.
2429039100	Circa 35 meter ten noorden van het plangebied	IVO-O door Artefact! in 2014	Op basis van geologische onderzoek binnen het plangebied is een geulafzettingen van het Laagpakket van Walcheren vastgesteld, die diepere lagen (oudere afzettingen van het Laagpakket van Walcheren, het Hollandveen Laagpakket) tot in het pleistocene dekzand hebben geërodeerd. Op basis van historische onderzoek en de AHN-kaart kan geconcludeerd worden dat het zuidelijke deel van het plangebied ter plaatse van de voormalige 17 ^e -eeuwse vestinggracht gelegen is en in het noordelijke deel van het plangebied mogelijk de resten van een vestingwal aanwezig zijn. Bij schadevaststelling van het archeologisch monument in het noordelijke deel van het plangebied werd de aanwezigheid van een wallichaam vastgesteld en tot een maximale verstoringsdiepte van 0,50 meter beneden maaiveld gedocumenteerd.

Zaakidentificatie	Afstand	Soort onderzoek	Omschrijving
			Ophooglagen die deel uitmaken van de opbouw van de vestingwal werden vanaf het maaiveld aangetroffen.
5081862100	Circa 35 meter ten noorden van het plangebied	IVO-O door RAAP Archeologisch Adviesbureau in 2021	Op basis van het onderzoek aan de Kasteelstraat 22 kan worden geconcludeerd dat het noordelijke deel van het plangebied resten van een geëgaliseerde aarden wal tot maximaal 50 cm diep aanwezig is die op zijn vroegst in 1505 is aangelegd. Hieronder bestaat een reële kans op de aanwezigheid van afgedekte resten van bewoning uit de laatmiddeleeuwse periode tot 1505. Ten zuiden hiervan ligt een dichtgeslibde en gedempte gracht waar een verwachting bestaat op het aantreffen van losse vondsten en afvaldumps daterend tussen de periode 1633 en de jaren '50 van de 20 ^e eeuw. Ten zuiden van deze gracht ligt een smalle strook waarin eveneens nog resten van bewoning uit de late middeleeuwen en nieuwe tijd tot 1633 aanwezig kunnen zijn. Ter hoogte van de twee panden zijn de archeologische resten verstoord en 2,0 tot 2,5 meter diep ter plaatse van een sanering direct ten zuiden van het pand Kasteelstraat 22. Op basis hiervan is vervolg onderzoek aanbevolen.
2287143100	Circa 83 meter ten noorden van het plangebied	IVO-O door SOB Research in 2010	Archeologisch Bureau- en booronderzoek aan de Kasteelstraat 10. Hieruit is gebleken dat in het noordoostelijke deel van het plangebied een gracht gelegen heeft. De gracht die met de oude schans uit 1583 of met de voorganger van de reduit Hoog-Philippine in verband kan worden gebracht. Binnen het plangebied kan niet worden uitgesloten dat hier restanten van de vestingwal of het binnen de wal gelegen binnenterrein van de reduit Hoog-Philippine of voorganger van de schans kunnen worden aangetroffen. Op basis hiervan is vervolg onderzoek geadviseerd.
2044694100	Circa 95 meter ten zuiden van het plangebied	IVO-O door Archeomedia B.V. in 2003	Naar aanleiding van de voorgenomen bouw van twee woonhuizen heeft ArcheoMedia B.V. in oktober 2003 een bureau- en booronderzoek uitgevoerd. Op basis van de onderzoeksresultaten wordt geconcludeerd dat de bovenste meter op minimaal een deel van de onderzoekslocatie is verstoord en materiaal bevat uit de 18 ^e tot 20 ^e eeuw. Verder zijn geen archeologische resten aangetroffen, de archeologische waarde van de resten is zeer beperkt. Gezien de ligging in de historische kern van Philippine is het niet uit te sluiten is dat zich ter plaatse archeologische resten bevinden. Door Archeomedia B.V. wordt aanbevolen om, net zoals in de gehele oude kern van Philippine een funderingstechniek toe te passen die de bodem minimaal verstoord. Archeologisch vervolgonderzoek is hier niet noodzakelijk.
4864961100	Circa 155 meter ten oosten van het plangebied	IVO-O door Artefact! in 2020	Naar aanleiding om de riolering aan de Vaartstraat – Philipsplein te Philippine te verplaatsen en te vernieuwen is in 2020 door Artefact een Bureau- en booronderzoek uitgevoerd. Op basis van de resultaten dit onderzoek kan gesteld worden dat het plangebied gesitueerd is binnen de vesting van Philippine op een oude geul. Binnen het gehele plangebied een hoge verwachting geldt op het voorkomen van vindplaatsen uit de Nieuwe tijd en binnen het plangebied de bodem deels verstoord is door aanwezigheid van kabels en leidingen.
2394866100	Circa 200 meter ten oosten van het plangebied	IVO-O door SOB Research in 2013	Geheel overeenkomstig de bevindingen van het bureauonderzoek werd op basis van kolomopnames en boringen een bodemopbouw aangetroffen met recent opgebrachte grond, op ophoogpakketten, op Afzettingen van Duinkerke IIIb. Het aardewerk uit deze concentratie stamt uit het laatste kwart van de 17 ^e eeuw t/m de eerste helft van de 18 ^e eeuw (Nieuwe Tijd B). Deze datering komt overeen met de periode net voor de demping van de haven. Het aardewerk uit de ophooglagen kan grotendeels in het laatste kwart van de 17 ^e eeuw tot de eerste helft van de 18 ^e eeuw (Nieuwe Tijd B) worden gedateerd. Deze periode komt overeen met de periode net voor de demping van de haven en de herinrichting van de

Zaakidentificatie	Afstand	Soort onderzoek	Omschrijving
			vestingstad. Sindsdien lijken er geen verdere, pre-subrecente ophogingen meer te hebben plaatsgevonden.
2329960100	Circa 277 meter ten oosten van het plangebied	IVO_O door Sagro in 2007	Het bureauonderzoek voor de locatie Oude Kerkstraat 34 te Philippine werd uitgevoerd ter hoogte van de percelen C2394 en C2762. Het noordwestelijk deel van het plangebied valt bij kaartprojectie op deze vestingdelen uit 1633, opgetrokken uit aarde en hout. Het centrale deel van het plangebied valt binnen de voormalige vestinggracht. De zuidoostelijke punt van het plangebied valt samen met een ravelijn uit 1693. Het plangebied wordt in 1967, ingrijpend gewijzigd. De vestinggracht wordt door de gemeente gedempt en op hoogte gebracht. Delen van het ravelijn en de vesting worden geslecht. De kans op archeologische waarden uit de Nieuwe Tijd binnen de voormalige vestinggracht is groot. In het verontreinigde dempingsmateriaal zullen vrijwel zeker vondsten aanwezig zijn. Het deel van het plangebied gelegen op het voormalige ravelijn en de vestingwal bevat eveneens vrijwel zeker archeologische waarden uit de Nieuwe Tijd o.a. in de vorm van muur- en funderingsresten. Het advies op basis dit onderzoek luidt dat vervolgonderzoek noodzakelijk is.
2415552100	Circa 313 meter ten oosten van het plangebied	Archeologische begeleiding uitgevoerd door Artefact! in 2013.	In opdracht van de gemeente Terneuzen heeft Artefact! in 2013 een Archeologische Begeleiding - protocol Proefsleuven uitgevoerd binnen het plangebied Oude Kerkstraat te Philippine. Hierbij werden binnen het plangebied de archeologische resten van het 17 ^e -eeuwse halfbastion Meijland aangetroffen. Aangezien de aanleg- en verstoringsdiepte van de circa 110 meter lange riolering groter was dan de diepteligging van de Staatse vestingwerken konden de archeologische resten niet <i>in situ</i> bewaard worden. Door Artefact werd de vindplaats behoudenswaardig geacht. Op basis hiervan wordt geadviseerd om de behoudenswaardige archeologische resten vroegtijdig en zo goed mogelijk in de toekomstige planvorming in te passen.
2285507100	Circa 277 meter ten oosten van het plangebied	IVO-O uitgevoerd door Hollandia Archeologie BV in 2010	Archeologisch bureauonderzoek uitgevoerd ter hoogte van het Spamix-terrein. Er zijn geen verdere resultaten bekend in Archis of Easy Dans.
2324062100	Circa 535 meter ten oosten van het plangebied	Archeologische begeleiding uitgevoerd door Sweco in 2011	Binnen het plangebied wordt een bodemsanering uitgevoerd. Het doel van de archeologische begeleiding is om de in het plangebied aanwezige stenen beer te vrijwaren van schade door de met de sanering gepaard gaande graafwerkzaamheden.

Tabel 1: Overzicht van Archismeldingen binnen een straal van 500 meter rond het plangebied.

3. TOETSING ARCHIEF ZEEUWS ARCHEOLOGISCH DEPOT

Dhr. Hans Jongepier, adviseur archeologie bij Erfgoed Zeeland heeft op 11 januari 2022 per mail laten weten dat in het archief van Erfgoed Zeeland geen aanvullende informatie bekend is.